

KIRGIZİSTAN'DA MÜKELLEFLERİN VERGİ KAÇIRANLARA BAKIŞI

Doç. Dr. Mehmet YÜCE

Türk Dünyası Celalabat İşletme Fakültesi Dekanı

SUMMARY

Immediately after its independence, Kyrgyzstan made its political choice to move from the central planned economy to the open market economy. This political and economic change has been reflected in Kyrgyzstan's tax system. A new tax system has been established by modeling the countries that have highly developed liberal economy. However, the expected success could not be accomplished in this process because the needed transformations in the county's socio-economic structure could not have been made. The new tax system that was consisted of the translated tax laws of the developed countries did not fit the society which was already suffering from many problems such as immature institutions of the open market economy, decreasing living standards of the nation due to the economic crises, unemployment, deterioration of the production sector, low national income, disproportionate distribution of income, slow state bureaucracy inherited from the former USSR (The Union of Soviet Socialist Republics) claims of corruption and failure of the people to adapt to the new system. Consequently, when data obtained by the survey is evaluated, it is not possible to conclude that the taxpayers have a positive attitude toward tax.

Key word: Tax Evasion, Tax System of Kyrgyz Republic, Psychology of Tax, Tax Law of Kyrgyz Republic, Unreported Economy, Shadow Economy.

1. GİRİŞ

Devletin siyasi felsefesi ve iktisadi sistemi ne olursa olsun, içerisinde bulunduğu dönemin zorunlu kıldığı fonksiyonları ifa edebilmesi ve istenen sosyo-ekonomik hedeflere ulaşabilmesi, her şeyden önce verimli, istikrarlı ve devamlı bir gelir kaynağının mevcudiyetine bağlıdır. Bu özelliklere sahip yegane kaynak ise şüphesiz vergilerdir. Bu nedenle vergi, tarih boyunca ülkelerin hemen hepsinde gerek geleneksel kamu giderlerin karşılanmasında, gerekse ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında başvurulan temel bir araç olarak, hep gündemde kalmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Ancak verginin sosyo-psikolojik etkileri ile mükelleflerinin vergiye bakışını birlikte dikkate alınarak gerekli alt yapı oluşturulmadan sağlıklı bir vergi sistemi oluşturmak mümkün değildir. Dolayısıyla, vergi yasalarının hazırlanması, görüşülmesi, kabul edilmesi ve uygulanması aşamalarında devlet - yükümlü arasında işbirliği sağlanmadan, toplumsal bir mutabakat oluşturulmadan, siyasi iktidar tek taraflı bir iradeye dayanarak (sadece hukuki meşruiyeti dikkate alarak) yasallaştırılıp yürürlüğe koyduğu bir vergi sistemiyle rasyonel bir etkinliğin sağlanması pek mümkün görülmemektedir. Bu şekilde oluşturulacak vergisel yapı, vergi kayıp ve kaçakçılığı ile birlikte birçok toplumsal sorunu bünyesinde barındıracağı aşıkardır.

Bu çalışmada, ekonomik dönüşüm sürecinin yarattığı bir çok sorundan bunalan ve çoğu işsiz kalan Kırgız halkının vergi kaçakçılığına bakışını ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışma, vergi olgusu ile henüz yeni tanışan, vergi ödemeye pek alışık olmayan Kırgızistan'daki vergi mükelleflerinin vergi bilincini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma yöntemi olarak anket tekniği seçilmiş ve Güney Kırgızistan'da faaliyet gösteren belli büyüklükteki ticari işletmeleri işleten tüm mükelleflerinin kapsamı arzulanmıştır. Anket uygulanırken, mükellefle birebir konuşularak, "isimlerinin kesinlikle istenmediğini, bu çalışmanın siyasi bir yönünün bulunmadığı, tamamen bilimsel bir çalışma olduğunu, sonuçların toplu olarak analiz edilerek kendi cevaplarının gizli tutulacağı, bu nedenle, anketi samimi bir şekilde cevaplandırılmaları gerektiğini belirtmiştir".

Çalışmada yargısal örnekleme yöntemi esas alınarak, belirli sayıdaki örneklemenin ana kütlenin temsilcisi olduğu yargısıyla elde edilen bulgular genelleştirilmiştir. Dolayısıyla yüz yüze görüşme sonucunda sınırlı sayıda Kırgızistan vatandaşı (166) kişi ile görüşülmüş olmasına rağmen, bunların mükelleflerinin genel olarak vergilemeye yaklaşımlarını yansıttığı kabul edilmiştir. Ayrıca, mükelleflerinin gerçek düşüncelerini ve samimiyetlerini tespit edebilmek amacıyla, korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada SPSS paket programı kullanılmıştır.

3. ÇALIŞMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

3.1 Katılımcılar Hakkında Genel Bilgiler

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Ankete katılanlar yaş itibarıyla, % 36.1'i 16- 24; %29,5'i 25- 34; %28.3'ü 35- 49 ve % 4.2'si 50 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Diğer taraftan, mükelleflerin %38,6'sı üniversite mezunu, %5,4'ü Lisans üstü öğretim görmüşlerdir.

		Sıklık (%)
Yaş	Cevapsız	1.8
	16 - 25 yaş	36.1
	25- 34 yaş	29.5
	35 ? 49 yaş	28.3
	50 ve üstü	4.2
Medeni Durum	Cevapsız	2.4
	Bekar	27.7
	Evli	69.6
Eğitim Düzeyi	Cevapsız	3.6
	İlkokul	9
	Orta Okul	35.5
	Lise	7.8
	Üniversite	38.6
	Lisansüstü	5.4
Gelir Düzeyi (aylık)	5.000- 10.000 Som	79.5
	10.000- 25.000 Som	15.1
	25.000 ? 40.000 Som	3.0
	40.000 Som?dan fazla	0.6
Faaliyet Süresi	Cevapsız	3.6
	1 ? 5 Yıl	48.8
	6- 10 Yıl	29.5
	10 yıldan fazla	18.1
Faaliyet Alanı	Cevapsız	0.6
	Küçük Sanatkar	3.6

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

	Çiftçi	5.4
	Ticaret Erbabı	45.8
	İşçi, Memur	15.1
	Şirket Ortağı	15.7
	Serbest Meslek Erbabı	13.9

Mükelleflerin; yaş grubu itibariyle, % 65.6'sının 35 yaş altı olması yanı sıra %48.8'i henüz yeni sayılabilecek bir zaman süreci (1 ila 5) içinde işe başlamış olması ve %27;7'si bekar olması genç ülkenin genç girişimciliğinin profilini net olarak ortaya koymaktadır.

Katılımcıların faaliyet alanlarına bakıldığından, %65.1'i ticari faaliyet, %5.4'ü zirai faaliyet, %13.9'u serbest meslek faaliyeti ile uğraştıklarını beyan etmişlerdir. Kendini işçi olarak belirtilenler (%15.7) ise, büyük çoğunluğu bilindik anlamda işçi olmayıp belirli şartlarla (mesela, işgücü karşılığında işyerine ortak olanlar gibi) işyerine ortak olan kimselerdir.

3.2. Mükelleflerin Vergi Kaçıranlara Bakışı

Kamu hizmetlerinin finansman maliyetini kişilere yansıtma ve böylece çeşitli yollardan kamu kesimine kaynak aktarma aracı olan vergiler, ister istemez kişiler üzerinde yük oluşturmaktadır. Bu nedenle, mükellefler her zaman bu yükten kısmen veya tamamen kurtulma gereğini duymuşlardır. Günümüzde bu yöndeki girişimlerin en yaygın şekli faaliyetlerin beyan dışı yada kayıt dışında sürdürme çabasıdır.

Vergi idaresine bildirilmesi gerektiği halde bildirilmeyen ve bu suretle vergilemeden kaçan ekonomik faaliyetler beyan dışı ekonomiyi, bu faaliyetler sonucu doğan gelir beyan dışı geliri oluşturmaktadır (Feige, 1990:7). Hemen vurgulamak gerekir ki, bu durum kendiliğinden varolan bir olgu olmayıp, vergi sistemindeki sorunlar başta olmak üzere birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan bir sonuçtur. Bu nedenle mükelleflerin vergi kaçakçılığına yaklaşımını değerlendirebilmek için öncelikle, bu fenomenin nedenleri araştırılmalıdır. Bu bağlamda, ankete katılan mükelleflerin %25.9'u "vergi kanunlarının sık sık değişmesini", %11.4'ü "mükelleflerde vergi bilincinin yerleşmemiş olmasını", %19.9'u "belge sisteminin oturmamış olması", %13.9'u "kamu harcamalarındaki savurganlığı", %18.1'i "vergi idaresi ve

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

denetimlerin yetersizliğini" ve %6'sı "her kes kaçırıyor, ben de kaçırayım' mantığının yaygın olmasını" Kırgızistan'da vergi kaçakçılığının öncelikli nedenleri olarak göstermişlerdir.

Vergi kanunları gereğince vergi borcu doğmasına rağmen mükellefin kanunlara aykırı düşen fiil ya da eylemlerde bulunarak vergi borcunu kısmen ya da tamamen ödememesine vergi kaçakçılığı denir. Vergi kaçakçılığında kanuna aykırı fiil ya da hareket bulunduğundan bir vergi suçu olarak vergi ceza hukukunda yer alır. Vergi kaçakçılığı, bir suç oluşunun yanı sıra, vergi önünde eşitlik ilkesine aykırı düştüğü ve verginin etkinliğini olumsuz yönde etkilediği için üzerinde önemle durulması gereken bir toplumsal durumdur.

Bilindiği üzere, insanların ortak yaşamlarını sürdürebilmeleri için getirilen hukuk kuralları vardır. Bunlara aykırı harekete bulunulduğunda toplum bu hareketlere karşı tepki gösterir. Bu tepki yaptırım (müeyyide) olarak ortaya konulur. Bir ülke ve toplumda siyasi ve hukuki birlik gereği her harekete bir tavır belirleneceğinden her fiile karşılık olan reaksiyonu, yaptırımı da o ülkede devlet durumundaki siyasi güç veya güçler belirler (Soyaslan, 1990:22). Ancak devlet tarafından belirlenen yaptırımlar toplumsal destekten yoksun olursa, caydırıcılık özelliğini zamanla kaybedebilir. Hukuk düzeninde etkinlik sağlayan önemli faktörlerden biri de, törebilimsel (sosyal ahlak) değer yargısı olan "uyum" veya "uyumluluk"tur. Buna göre gerçek hukuk, toplumsal gerçeğe uygun bir düzen sağlayabilen kurallar bütünüdür. Yani, yürürlükteki hukuk kurallarının tümü, gelenekleriyle ve yaşam biçimiyle toplumsal yaşantıya uygun bir düzen sağlayabilecek nitelikte olmalıdır. Bu nitelikten yoksun bir hukuk, içi boş bir kabuk gibidir. Bu şekilde yaratılan uyumsuz bir hukuk düzeni de, kamusal düzeni sağlama yerine düzensizlik kaynağı olacaktır (İzveren, 1980: 214).

Bu nedenle, vergi sisteminin oluşturulmasında birtakım hususlara dikkat edilmelidir. Her şeyden önce, bir ekonomik sistem benimsenmeli ve buna uygun bir vergi sistemi planlanmalıdır. Bu bağlamda, yükümlülerin rızasının ve işbirliğinin kazanılması; kanun önünde eşitliğin vergi sistemine yansıtılması, yani, vergilemede genellik ilkesi ve yükümlü haklarının kabulü; son aşamada ise, denetimin yapılması ve gerekirse ceza uygulanması sürecinin işletilmesi gerekir. Bu aşamalar tersine çevrilerek, yani zorla, denetim ve cezalarla bir vergi sisteminin yerleştirilmeye çalışılması halinde, vergi yükü açısından geçici bazı başarılar elde edilse bile, kayıtdışı ekonomi, vergi kayıpları, yükümlünün direnişi türünden engellerle karşılaşılması kaçınılmazdır (Akalin, 2002: 234).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bu açıdan bakıldığında, 27 Aralık 1996 tarihinde yasallaşan 66 Nolu Kırgız Cumhuriyeti Vergi Kanunu, gelişmiş batı ülkelerinin vergi kanunlarının bir tercümesi olup, serbest piyasa ekonomisi işleyişine uyum içinde hazırlanmıştır. Ancak, bu kanun ile henüz Liberal sistem yönünde gerekli dönüşümü gerçekleştiremeyen Kırgızistan'ın ekonomik ve sosyal yapısı arasında uyumsuzluk sorunu çıkmıştır. Bunun üzerine harekete geçen hükümet, gerekli uyumu sağlamak üzere bir takım değişiklikler yapmıştır. Fakat bu işlem bir bütünlük içerisinde yapılmadığından, vergi kanununun sistematik yapısı bozulmuş ve birbiriyle çelişir maddeler manzumesi haline gelmiştir. Bu nedenle, vergi sistemi anlaşılmaz, toplumsal destekten yoksun, sürekli eleştirilere maruz kalan ve uygulanabilirliği sorgulanan bir hale gelmiştir. Dolayısıyla söz konusu vergi yasası, mükelleflerin vergilemeye gönüllü uyumu sürecini zorlaştırarak, vergi kaybını doğurmuştur. Örneğin, vergi kaçakçılığına karşı yasada getirilen bir takım müeyyideler, uygulama alanı bulamamış hatta denetim memurları için ek gelir kaynağı yaratma mekanizmasına dönüşmüştür. Böylece bu yaptırımlar caydırıcılığını kaybettiği gibi mükellefin vergiye karşı olumsuz bir tutum içerine girmesine de neden olmuştur. Anket, mükelleflerin büyük bir kesimi vergi kaçırarlara sempati ile yaklaştıkları çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur

Tablo2: Mükelleflerin Vergi Kaçırarlara Bakışı

Cevaplar	Kişi Sayısı	Yüzde
Cevapsız	5	3,0
İyi bir insan	35	21,1
Kurnaz bir iş adamı	51	30,7
Vatan haini	5	3,0
Çok iyi ediyor	24	14,5
Ticarette çok iş başarır	42	25,3
Hırsız	4	2,4
TOPLAM	166	100,0

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, ankete katılan mükelleflerin sadece %3'ü vergi kaçırarlara "vatan haini" ve %2.4'ü ""hırsız" olarak görmektedir. Geriye kalan büyük bir kitle

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

vergi kaçıranlara sempati ile bakmaktadır. Anket sonuçlarına göre, mükelleflerin %21.1'i vergi kaçıranları "iyi bir insan", %30.7'si "kurnaz bir iş adamı", %14.5'i "çok iyi ediyor" ve %25.3'ü "ticarete çok iş başarır" şeklinde tanımlamaktadır. Yani ankete katılan mükelleflerin sadece %5.4'ü vergi kaçakçılığına olumsuz yaklaşırken, soruyu cevaplandırmayan %3'ü çekimser kalmış, geriye kalan %91.6'sı vergi kaçakçılığına ve kaçıranlara büyük bir hoşgörü içinde yaklaştıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, Kırgızistan'da vergi kaçırma temayüllünün çok yüksek olduğunun açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim, ülkedeki fiili durum da bu hoşgörülü yaklaşımın en iyi belirtisidir.

Vergi kaçakçılığına karşı "önleyici" ve "caydırıcı" nitelikteki tedbirlerden biri de kuşkusuz vergi cezalarıdır. Uygulanacak cezaların hukuki mahiyeti konusunda iki temel görüş vardır. Birincisi "ekonomik suça ekonomik ceza" esasına dayanmakta ve vergi suçlarına mali müeyyide uygulamasını benimsemektedir. İkincisi ise, ceza hukuku esaslarına uygun "vergi cezası" uygulamasını gerektiğini savunmaktadır. Bu cezalardan hangisinin daha etkili olacağı ise, ülkenin sosyo- ekonomik durumuna göre değişmektedir. Kırgızistan'da vergi suçlarına uygulanması gereken cezalar konusunda, ankete katılan mükelleflerin % 54.2'si "Para cezasının", % 10,2'i "İş yerini kapatma cezası", % 16,9'u "Hapis cezasının" ve % 15,1'i "teşhir" cezasının caydırıcı olacağını belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere, mükelleflerin yarısından fazlası para cezasının daha caydırıcı olacağı belirterek ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi görüşünde birleşmişlerdir.

Kırgızistan'da mükelleflerin vergi kaçırmaya gösterdikleri müsamahayı aynı şekilde kayıt dışı ekonomiye de gösterdikleri görülmektedir. Kayıt dışı ekonomi, devletin düzenlemelerinden, vergilemeden veya gözleminden tamamen kaçırılan ya da kısmen gizlenen ekonomik faaliyetleri ve bu faaliyetlerden elde edilen gelirleri kapsamaktadır (Feige, 1989: 1). Ankete katılan mükelleflere, "Kayıt dışı ekonomi ile ilgili ne düşünüyorsunuz" şeklinde sorulan soruya, %24.7'si "istihdam yaratmaktadır", % 34.9'i "devlet tarafından kasıtlı olarak yaratılmaktadır", % 17.5'i "ülkemizde işler bunun sayesinde yürümektedir" şeklinde olumlu cevaplandırmışlardır. Mükelleflerden sadece % 15,7'si kayıt dışı ekonominin "rekabeti bozduğunu" ileri sürerek olumsuz beyanda bulunmuştur.

Kırgızistan'da kayıt dışı ekonomi büyük boyutlara varmıştır. Bu durum hem vergi hasılatını olumsuz yönde etkilemekte hem de mali yükümlülüklerini yerine getiren işletmeler

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

açısında haksız rekabette yol açmaktadır. Zira, faaliyetlerini kayıtlara geçirmeyen işletmeler, vergi, sigorta ve benzeri yükümlülükler açısından önemli bir avantaja sahiptirler. Bu nedenle kayıtlı çalışan işletmelere oranla daha yüksek harcanabilir gelir elde ederler. Bu durum ise rekabet eşitsizliğine yol açmaktadır. Rekabet gücü artan kayıt dışı ekonomik birimler piyasada daha yüksek paya sahip olmaya başlarlar. Bu pay, faaliyetlerini kayıtlı olarak sürdürmeye çalışan ekonomik birimlerin büyümelerine engel, hatta küçülmelerine neden olur. Ayakta kalamama tehlikesi ile karşı karşıya kalan kayıtlı işletmelerin, bu olgu karşısında iki temel yönelimi olduğu gözlenmektedir. Bunlardan birincisi; kendi faaliyetini de kayıt dışına çıkararak, koşullara uyum sağlamak ve rekabet gücünü artırmaktır. İkincisi ise; kamu otoritesinden kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kontrol altına alınmasını veya kendilerine yönelik istisna ve ek kolaylıklar sağlanmasını ısrarlı bir biçimde istemektir. Eğer ikinci istemler karşılanamazsa, kayıtlı ekonomik birimlerin de kayıt dışına çıkmasını engelleyebilmek mümkün değildir (DPT, 2001: 15).

Kayıt dışı ekonominin çok büyük olduğu ülkelerde devlet kamusal ihtiyaçları karşılamak üzere mevcut mükelleflerin dolaysız vergi yükünü ağırlaştırmak yerine daha kolay ve kesin olması nedeniyle dolaylı vergilere yönelmektedir. Bu durum ise, maliye literatüründe vergi adaleti açısından sakıncalı görülen dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içinde payını artırmak anlamına gelmektedir (Güngör,2003:113). Nitekim, Kırgızistan'da bir dolaylı vergi olan KDV'nin toplam vergi gelirleri içindeki payı yıllar itibariyle, 1998 de %40.39; 1999 da %37.84, 2000 de %38.77, 2001 de 2002 de %45.94, 2003 de %45.76 olarak gerçekleşmiştir.

Vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiyi önlemeye yönelik gerekli tedbirlerin etkin bir şekilde uygulayabilmenin ön koşulu, tüm faaliyetlerin kayıt nizamına ve kontrol altına alınmış olmasıdır Kırgızistan'da kayıt dışı ekonominin en önemli nedenlerinden biri de ülkede hala belge düzeninin oturmamış olmasıdır Bu nedenle, bir an önce gerekli yapısal altyapı oluşturularak bütün işlemlerin kayıt altına alınması sağlanmalıdır. Bu durum sadece sağlıklı bir vergileme süreci için değil, aynı zamanda da ülkedeki ekonomik ve ticari işlemlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için de gerekir. Bu nedenle, faaliyetlerini kayıtdışı olarak yürüten kişiler bile belge sistemine taraftar çıkmaktadır. Ankete "Sizce alınıp-satılan her şeyin kayıtlara geçmesine gerek var mıdır" şeklinde sorulan soruya mükelleflerin %49.4'ü olumlu cevap vermiştir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede en etkin yol gelir idaresinin sağlıklı ve güçlü bir şekilde örgütlenerek, ekonomik akımları kontrol altına almasıdır. Zira, yasalar ne kadar mükemmel olursa olsun, söz konusu yasaların uygulamasını takip edecek olan vergi idaresi gerekli donanıma sahip olmadıkça beklenen hedefe varmak mümkün olamaz. Bu nedenle, gelir idaresinin ve denetiminin etkin bir hale getirilmesi gerekir. Bununla birlikte, tüm ekonomik nitelikli yasalar gözden geçirilerek birbiriyle uyumlu hale getirilmelidir. Ayrıca, vergi tabanını genişletilmesi, vergi sisteminin basit, açık ve ekonomik yapıyla uyumlu bir hale getirilmesi, vergi adaletinin sağlanması, vergi oranlarının düşürülmesi, herkese vergi numarası yada vatandaşlık numarası verilmesi, herkesin beyannameye tabi tutularak mükellefin mükellefle kontrol sistemine geçilmesi, ceza sistemine caydırıcılık kazandırılması, kayıt sisteminin yerleştirilmesi ve teknolojik imkanlardan yararlanılması gerekmektedir (Mavral, 2003: 435-436).

Kayıtdışı ekonomiyle mücadele etmenin bir diğer yolu da ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Bir ülkede ekonomik istikrarın olabilmesi için öncelikle mali disiplinin var olması gerekir. Mali disiplinsizlik, hükümetlerin sorumsuzca kamu harcaması yapmasına ve keyfi iç ve dış borçlanmasına yol açar. Bunun sonucunda da kamu ekonomisinde vergi ve borç yükü sürekli artış göstermeye başlar. Ağır vergi yükü ve borçlanma ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler ve vergi kaçakçılığına yol açarak kayıt dışılığın gelişmesine yol açar (Arıkan, 2002: 213).

4. SONUÇ

Bağımsızlıktan hemen sonra merkezi planlı ekonomiden, serbest piyasa ekonomisi sistemine geçiş yönünde siyasi tercihini kullanan Kırgızistan, 1991 - 1995 yılları arasında yaşadığı ekonomik kriz sonucu düştüğü tehlikeli alandan yavaş yavaş çıkarak, liberalleşme yolunda önemli bir mesafe almıştır. Kırgızistan'ın siyasi ve ekonomik yapısında meydana gelen bu değişiklik gecikmeli de olsa ülkenin ekonomik, siyasal, mali ve sosyal koşullarıyla iç içe olan vergi sistemine yansımıştır. Bu bağlamda gelişmiş liberal ekonomiye sahip ülkelerin vergi sistemlerinden yararlanılarak yeni bir vergi sistemi kurulmuştur.

Ancak geçiş ekonomilerden verginin ayrı bir önemi vardır. Çünkü bu ülkeler, bir taraftan kalkınmalarını gerçekleştirmek için en sağlıklı kaynak olan vergiye gereksinim duyarlarken, diğer taraftan da henüz emekleme döneminde olan yerel müteşebbisleri de vergi

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

yükü altından ezdirmemek ve yatırım şevklerini kırmamak, bilakis, vergisel kolaylıklar tanıyarak onları desteklemek zorundadırlar. Ayrıca yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için bunlara bir takım vergisel teşvikler tanımak gerekmektedir. Vergiyle yeni tanışan geçiş dönemi toplumlarında, vergi ahlaki yerleşmediği, vergi bilinci oturmadığı ve vergi uyumu tam olarak gerçekleşmediğinden, mükelleflerin vergiye karşı tepkileri oldukça serttir. Devlet de vergi deneyiminden yoksundur. Belge düzeni de henüz yerleşmemiştir. Bu nedenle Kırgızistan'da da mükelleflerin vergi kaçırma eğilimi oldukça yüksektir. Nitekim anketin sonucu da bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

KAYNAK:

AKALIN, Güneri (2002), Türkiye'de Ekonomi- Politik Kriz ve Piyasa Ekonomisine Geçiş, Ankara: Akçağ Yayınları.

ARIKAN, Zeynep, (2002), " Geçiş Ekonomilerinde Mali Disiplin", Küreselleşme ve Geçiş Ekonomileri Uluslararası Sempozyumu, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 29, Kongre Dizisi: 3, 02-04 Mayıs 2002, Bişkek- Kırgızistan, 2002.

DPT (2001), Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayın No:Dpt : 2597 - ÖİK: 608.

FEIGE, Edgar L. (1989), "The Meaning and Measurement of The Underground Economy",Feige(ed.), The Underground Economies, Tax Evasion and Information Distortion, Camdridge: Camdridge Universty Pres.

FEIGE, Edgar L. (1990), "Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institual Economics Approach", World Development, Vol.18, No:7, ss. 1-19.

GÜNGÖR, Kamil (Ocak, 2003), "Ağır Vergi Yükünün Kayıt Dışı Ekonomi Üzerindeki Etkisi ve Türkiye", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 172,ss.111- 128.

İZVEREN, Âdil (1980), Toplumsal Törebilim (Sosyal Ahlak), Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 130.

MAVRAL, Ülker (2003), Kara Para, Kayıtdışı Ekonomi İlişkisi ve Türkiye'ye Yansımaları, 2. Baskı, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

SOYASLAN, Doğan (1990), Yürütme Organının Suç ve Ceza Koyma Yetkisi,
Ankara: Kazancı Yayınları No: 77.

ABDULLAYEV, B.(2003), Sbornik Dokumentov: Nalog i Nalogooblojenie v
Kırgızskoy Respublike (Nalogoviy Kodeks, Zakoni, Unstruksii, Polojeniya), Bişkek.